

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram: BBDBAC/BBLBAC

Høst 2022

Forfattere: Elisabeth Aalberg og Tonje Waldeland

Kandidatnummer(e): 5062 , 5109

Tittel: Etske problemstillinger ved høytidsmarkeringer i barnehagen

Fag: Religion

Hovedbegreper i oppgaven :

Mangfold, Inkludering,
etikk, foreldresamarbeid,
profesjonelt skjønn,

Stavanger

4. Januar 2023

.....
dato/år

Sammendrag

Dette er en bacheloroppgave som er skrevet med utgangspunkt i temaet mangfold og inkludering. Problemstillingen for oppgaven er: "Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?". I tillegg har vi utformet og benyttet oss av tre forskningsspørsmål som skal hjelpe oss å svare på problemstillingen. For å samle inn data til oppgaven vår har vi brukt kvalitativt intervju som forskningsmetode. Vi har i den forbindelse intervjuet tre barnehagelærere fra to ulike barnehager. Informantene gav oss utfyllende svar som vi har analysert, og deretter drøftet ved å tilknytte funnene relevant teori. I hovedtrekk gikk funnene våre ut på hvilke etiske hensyn informantene tok i planleggingen av høytidsmarkeringene, og hvilke etiske problemstillinger de hadde opplevd og ha stått overfor i forbindelse med markeringene. Videre forsøkte vi også å finne ut av hvordan informantene valgte å stille seg til eller løse disse problemstillingene når de stod overfor dem.

Etter å ha skrevet denne bacheloroppgaven har vi blitt mer bevisste på hvilke utfordringer barnehagelærere kan møte i forbindelse med høytidsmarkeringer i barnehagen. Vår oppgave har derfor hjulpet oss til å se viktigheten med reflekterte og forberedte barnehagelærere i møte med den mangfoldige barnehagen.

Forord

Denne bacheloroppgaven er skrevet i forbindelse med barnehagelærerutdanningen ved universitetet i Stavanger. Den tar for seg hvilke etiske problemstillinger barnehagelærere står overfor ved planleggingen av religiøse høytidsmarkeringer i barnehagen. Det har vært både interessant og lærerikt å skrive en empirisk oppgave hvor vi fikk prøve oss som forskere ved å blant annet gjennomføre intervjuer.

Vi vil takke vår faglige veileder Marius for god veiledning i arbeidet med bacheloren vår. Vi vil også takke de tre barnehagelærerne som stilte som informanter, og som gav oss verdifull informasjon og gode svar.

4. Januar 2023

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	6
1.1 Begrunnelse for valg av tema	6
1.2 Formålet med forskningen	7
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål	7
1.4 Begrepsavklaring	8
1.5 Oppgavens oppbygging	8
2.0 Teori	9
2.1 Mangfold og inkludering	9
2.2 Høytidsmarkeringer i barnehagen	10
2.3 Årsaker til fravær av høytidsmarkeringer i barnehagen	11
2.4 Kryssende krav	11
2.5 Foreldresamarbeid	12
2.6 Profesjonelt skjønn	13
2.7 Etikk	14
3.0 Metode	15
3.1 Valg av metode	15
3.2 Valg av informanter	16
3.3 Problemstilling og forskningsspørsmål	17
3.4 Forberedelser og gjennomføring av datainnsamling	17
3.5 Analyse	17
3.6 Forskningsetikk	18
3.7 Feilkilder og pålitelighet	19
4.0 Analyse	20
4.1 Mangfold og inkludering	20
4.2 Høytidsmarkeringer i informantenes barnehager	21
4.3 Utfordringer og eventuelle årsaker til fravær av høytidsmarkeringene	22
4.4 Kryssende krav og foreldresamarbeid	23
4.5 Profesjonelt skjønn og etikk	24
5.0 Drøfting	26
5.1 Mangfold og inkludering	26
5.2 Høytidsmarkeringer i informantenes barnehage og eventuelle årsaker til fravær av dem	28
5.3 Kryssende krav og foreldresamarbeid	30
5.4 Profesjonelt skjønn og etikk	32
6.0 Avslutning	36
7.0 Litteraturliste	38

8.0 Vedlegg	40
8.1 Vedlegg 1, Intervjuguide	40
8.2 Vedlegg 2, Samtykkeerklæring	43

1.0 Innledning

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Temaet i denne bacheloroppgaven er mangfold og inkludering. Vi har i denne sammenhengen valgt å skrive om etiske problemstillinger ved religiøse høytidsmarkeringer i barnehagen. Bakgrunnen for valg av tema er først og fremst at vi har ulike erfaringer rundt høytidsmarkeringer fra praksis. Vi har også vært gjennom både høytidsmarkeringer og etikk i undervisningen på studiet. Da fikk vi inntrykk av at fagområdet med religion er et sensitivt område og at man kan møte på etiske utfordringer i forbindelse med høytidsmarkeringene. Dette syntes vi var et interessant tema som gav oss inspirasjon til å forske mer på hvilke etiske problemstillinger man kan møte på i arbeidet med høytidsmarkeringer. Hva gjør vi som nyutdannede barnehagelærere dersom vi kommer opp i en situasjon hvor foreldre ønsker at deres barn skal tas ut av gruppen ved høytidsmarkeringer? Går ikke slike ønsker imot kravene rammeplanen stiller om inkludering og høytidsmarkeringer?

Rammeplanen sier at barnehagen skal være et inkluderende fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8) og at vi skal markere høytider og merkedager fra både den kristne kulturarven, og andre religioner som er representert i barnegruppen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Samtidig sier den også at vi skal samarbeide med foreldre og ta hensyn til deres ønsker (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Thoresen (2017) hevder at barnehagelærere står overfor dilemmaer knyttet til fagområdet som omhandler etikk og religion (Thoresen, 2017, s. 115). Hun hevder at dilemmaene går ut på at barnehagelærere står overfor kryssende krav og må vite hvordan de skal ta hensyn til både foreldrenes interesser, barnets rettigheter og de føringene rammeplanen har for arbeidet med fagområdet – som for eksempel at barna skal få kjennskap til religionene (Thoresen, 2017, s. 115-116).

1.2 Formålet med forskningen

Formålet med denne oppgaven er å tilegne oss mer kunnskap om hvordan vi som barnehagelærere kan håndtere de etiske problemstillingene vi kan stå ovenfor i arbeidet med høytidsmarkeringene på best mulig måte. Med andre ord arbeide med fagområdet på en slik måte at barna blir inkludert samtidig som en tar hensyn til både foreldres ønsker og de øvrige kravene rammeplanen stiller. Vi tenker at denne forskningen kan øke vår bevissthet og refleksjon rundt de etiske problemstillingene slik at vi er bedre rustet til å løse dem når vi kommer ut i arbeidslivet.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

I vårt forskningsarbeid har vi utformet følgende problemstilling:

“Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?”. I tillegg har vi utformet tre forskningsspørsmål som skal hjelpe oss med å besvare problemstillingen. Disse har vært utgangspunkt for spørsmålene i intervjuene (se vedlegg 1):

Forskningsspørsmål 1: Hvilke etiske hensyn tas i planlegging og gjennomføring?

Forskningsspørsmål 2: Hvilke etiske hensyn kan stå opp mot hverandre?

Forskningsspørsmål 3: Hvilken form for etikk er det barnehagelærere lener seg på når de opplever de etiske problemstillingene?

1.4 Begrepsavklaring

I denne oppgaven har vi anvendt begrepene *etiske hensyn* og *etiske problemstillinger*. Vi vil nå avklare hva vi legger i disse begrepene.

I rammeplanen for barnehagen står det at personalet skal arbeide ut ifra barnehagens verdigrunnlag. Verdigrunnlaget skal gjenspeiles i alle barnehagens fagområder og pedagogiske arbeid. Verdier som blant annet respekt, nestekjærlighet og åndsfrihet blir trukket frem som en del av dette (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7-12). I tillegg blir det lagt føringer for hvordan personalet skal arbeide med hvert enkelt fagområde, for eksempel at de skal markere religiøse høytider (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Det er disse verdiene og føringene vi benevner eller betegner som *etiske hensyn* i vår oppgave. Med andre ord vil *etiske hensyn* i vår oppgave innebære barnehagelæreres tanker om hvilke verdier og føringer de skal legge vekt på i arbeidet med høytidsmarkeringene.

Videre har vi også benyttet oss av begrepet *etiske problemstillinger*. Dette har vi brukt om de situasjonene hvor ulike *etiske hensyn* kan stå opp mot hverandre. Vår definisjon av begrepet kan samsvare med det Thoresen (2016) beskriver som kryssende krav eller motstridende interesser (s. 115-116). Forklart på en annen måte vil *etiske hensyn* i vår oppgave beskrive de verdiene eller føringene barnehagelærere vektlegger dersom de opplever *etiske problemstillinger*.

1.5 Oppgavens oppbygging

Vi vil først se på relevant teori som er utgangspunktet for vår forskning. Videre vil vi presentere valgt metode og hvordan vi har gått frem for å samle inn data. Herunder kommer vi også til å presentere de forskningsetiske overveielene vi har tatt i arbeidet vårt og belyse eventuelle feilkilder. Vi foretar også en vurdering av hvor pålitelige og gyldige våre funn er. Deretter presenterer og analyserer vi funnene fra forskningsarbeidet vårt. Funnene blir så drøftet i lys av teorien vi presenterte i teorikapittelet og deretter knyttet opp mot forskningsspørsmål og problemstilling. Til slutt vil vi avslutte med å oppsummere og konkludere hva vi kom frem til gjennom vår forskning.

2.0 Teori

I dette kapittelet skal vi presentere relevant teori som kan hjelpe oss å belyse vår problemstilling. Først vil vi gjøre rede for begrepene mangfold og inkludering, som er det overordnede temaet for vår oppgave. Deretter presenterer vi hva rammeplanen sier om høytidsmarkeringer i barnehagen og årsaker til fravær av høytidsmarkeringene. Videre går vi inn på temaene kryssende krav og profesjonelt skjønn. Til slutt vil vi presentere teori om foreldresamarbeid og etikk.

2.1 Mangfold og inkludering

Temaet for vår bacheloroppgave er mangfold og inkludering. Derfor er det relevant å gjøre rede for disse to begrepene, og hvilken sammenheng de har i vår forskning.

Vi tar først for oss mangfoldsbegrepet. Larsen og Slåtten (2019) skriver at mangfold handler om at vi er forskjellige som i for eksempel kultur, kjønn, etnisitet, religion og seksuell orientering (Larsen og Slåtten, 2019, s. 51). De skriver videre at det er viktig å ivareta mangfoldet i barnehagen, og at dette kan gjøres ved å blant annet fremme mangfold som noe positivt, og å gi barna en forståelse for at vi er forskjellige (Larsen og Slåtten, 2019, s. 63). Det vises også til mangfold flere steder i rammeplanen fra 2017. Blant annet står det at barnehagen skal fremme mangfold og gjensidig respekt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7), og at barnehagen skal bruke mangfold som ressurs i det pedagogiske arbeidet. I denne sammenhengen står det også at barnehagen skal synliggjøre variasjoner i verdier og i religioner og livssyn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9).

Når det kommer til inkludering stiller rammeplanen krav om at barnehagen skal være et inkluderende fellesskap hvor alle skal få mulighet til å delta, ytre seg og bli hørt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Den påpeker også at inkludering i barnehagen handler om tilrettelegging for barnas sosiale deltakelse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 40). Morken (2016) skriver at inkluderingsbegrepet i vid forstand handler om relasjoner mellom mennesker og å bryte ned skiller mellom dem. Disse relasjonene skal i et inkluderingsperspektiv preges av respekt og fellesskap på tvers av ulikhet (Morken, 2016, s. 165). Larsen og Slåtten (2019) skriver også om inkludering og hevder at inkludering i barnehagen innebærer å gi rom for ulikhet i fellesskapet. Samtidig skal man fokusere på det

som en har til felles og forhåpentligvis motvirke rasisme og diskriminering (Larsen & Slåtten, 2019, s.113). Til slutt viser Larsen & Slåtten (2019) viktigheten med bevisste, kunnskapsrike og reflekterte barnehagelærere i møte med en mangfoldig barnegruppe. Med dette menes det å forhåpentligvis kunne løse utfordringer og problemstillinger som kan oppstå på best mulig måte (Gjervan, Andersen & Bleka, 2018, referert i Larsen & Slåtten, 2019, s.114).

Andre begreper vi vil trekke frem fordi de nevnes i sammenheng med barnehagens verdigrunnlag eller fagområdet som omhandler religion i rammeplanen, er toleranse, respekt og anerkjennelse (Kunnskapsdepartementet, s. 7 og s. 55). Vi kommer ikke til å utdype hvert av disse begrepene med lange avsnitt, men vil trekke frem hva rammeplanen sier om dem. Rammeplanen fremhever at personalet skal bidra til å utvikle barnas toleranse for hverandre og for mennesker med ulik religiøs, livssynsmessig eller kulturell tilhørighet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). I tillegg trekker den frem at det er viktig at personalet i barnehagen evner å møte individets behov for anerkjennelse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Når det kommer til det siste begrepet respekt, stilles det i likhet med toleranse, krav til personalet om at de skal bidra til å utvikle barnas respekt for hverandre og for mennesker med ulik tilhørighet innenfor livssyn, religion og kultur (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Giæver (2017) hevder at dersom barna blir møtt med respekt når det kommer til deres religiøse perspektiver, vil det kunne åpne for refleksjoner i gruppen mellom personalet og barna. I motsatt tilfelle dersom religion er et fraværende tema i barnehagen kan barna i større grad oppleve barnehagen og hjemmet som to adskilte verdener (Giæver, 2017, s. 55).

2.2 Høytidsmarkeringer i barnehagen

Rammeplanen påpeker at personalet skal legge til rette for å markere høytider og tradisjoner fra både den kristne kulturarven og de øvrige religioner og livssyn som finnes i barnegruppen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.55). Videre sier rammeplanen at personalet skal formidle fortellinger fra ulike religioner/livssyn, og skape rom for at barna får delta i samtaler og dele tanker om religion og eksistensielle temaer (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Krogstad og Hidle har skrevet om høytidsmarkeringer og at formålet med dem ikke handler om å oppdra barna til religiøst fellesskap og tro. Det handler om å utvikle barnas kunnskap om ulike livsverdener (Krogstad & Hidle, 2015, s. 3). Videre skriver de at barnehagen har et

samfunnsmandat og at arbeidsmåten med høytidsmarkeringene må ses ut ifra dette (Krogstad & Hidle, 2015, s. 3).

2.3 Årsaker til fravær av høytidsmarkeringer i barnehagen

Gjennom studien til Toft og Rosland (2014) kom det frem at samtlige av de pedagogiske lederne de snakket med, opplevde usikkerhet rundt det å markere ulike religiøse høytider i barnehagen. Det var mangel på kompetanse og kunnskap om andre religioner de trakk fram som årsak til denne usikkerheten (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215). Videre har Toft og Rosland skrevet at de mener at det ikke hadde hjulpet med mer kunnskap om andre religioner for å endre på situasjonen med lite markeringer av andre enn de kristne. De peker på at det gjennom intervjuene deres kommer frem at mangel på kunnskap ikke oppleves problematisk når det dreier seg om høytider personalet selv har et forhold til. På den andre siden oppleves det problematisk for dem, når det er snakk om å markere en høytid de *ikke* har et personlig forhold til (Toft & Rosland, 2014, s. 215). I forbindelse med årsaker til fravær av høytidsmarkeringer i barnehagen har Krogstad undersøkt hvordan 250 barnehageansatte arbeider med markeringene i barnehagen. I Krogstads undersøkelse vises det at barnehagene i liten grad markerer religiøse høytider, utenom kristendommen på tross av at barnehageansatte anser høytidsmarkeringer som viktig og relevant (Krogstad, 2014, referert i Krogstad & Hidle, 2015, s. 4).

2.4 Kryssende krav

Thoresen skriver at det er utfordringer knyttet til rammeplanens (2011) føringer for fagområdet som omhandler etikk, filosofi og religion (Thoresen, 2016, s. 115). Thoresen skriver at disse utfordringene kommer av at barnehagelærere må forholde seg til det hun kaller for kryssende krav (Thoresen, 2016, s. 107). Ifølge henne fører de kryssende kravene til dilemmaer som er knyttet til motstridende interesser mellom hva som er barnets rettigheter/barnets beste, foreldrenes rettigheter, og samfunnets ønsker og behov (Thoresen, 2016, s. 115).

Thoresen skriver videre at det er personalets oppgave å ta hensyn til de ulike interessene og å håndtere dilemmaene ved bruk av kunnskap og faglig og etisk skjønn (Thoresen, 2016, s. 115). Rammeplanen legger føringer for hvordan personalet skal arbeide med religion, filosofi

og etikk i barnehagen. Den fremhever at alle religioner som er representert i barnehagen skal markeres (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Thoresen skriver at utfordringene kan oppstå ved møte av motforestillinger hos foresatte som ønsker å ha den primære oppdragelsen på det som angår barnets livssyn. Når personalet møter på slike motforestillinger må de ifølge Thoresen, både innrømme foreldrenes primære ansvar, men også vise til at de har andre krav de skal oppfylle. Barna har for eksempel ut ifra rammeplanen rett til å bli kjent med samfunnet de vokser opp i (Thoresen, 2016, s. 116). Hun fremhever at utfordringene ligger i både tilretteleggingen for barna, og i dialogen med foreldrene. Informasjon og kommunikasjon er derfor vesentlig på dette området (Thoresen, 2016, s. 116).

2.5 Foreldresamarbeid

Barnehagen inneholder i dag et stort mangfold og variasjon innen livssyn, religion og etnisitet (Glaser, 2018, s.17). I en forlengelse av dette vil dermed også foreldregruppen representere mangfold (Glaser, 2018, s.18). Foreldresamarbeid er viktig for å utvikle barnas trivsel og utvikling, og en vil i barnehagen møte foreldre med ulike oppfatninger på både barneoppdragelse og verdisyn. Derfor er det viktig at barnehagepersonalet møter foreldre med både toleranse, anerkjennelse og respekt (Glaser, 2018, s. 11). Et samarbeid kan defineres som regelmessig kontakt hvor informasjon utveksles og begrunnelser gis (Hidle, 2017, s.50). Glaser (2018) hevder blant annet at et tett foreldresamarbeid er viktig for å forbedre overgangen til barnehagen for småbarn da barnas liv består av både hjem og barnehage. I de fleste tilfeller er det foreldrene som vet mest om sine barn og hvordan barnehagen påvirker barnets utvikling og trivsel (Glaser, 2018, s.70). Rammeplanen viser også viktigheten med foreldresamarbeid, da den presiserer at samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen alltid skal ha barnets beste som mål, og at barnehagen i samsvar med hjemmet har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29).

Glaser fremhever også betydningen av et kompetent personale dersom et foreldresamarbeid skal fungere godt og skape tillit (Glaser, 2018, s. 70). Tidligere forskning viser at dersom det er store forskjeller mellom foreldres og lærernes verdisyn og oppfatninger, vil innflytelsen til foreldrene minke og derfor også tilliten (Loona, Seeberg, referert i Glaser, 2018, s.70). Dersom spennet i verdisynet er stort mellom hjemmet og barnehagen må personalet være kompetente, reflekterte og skape gode dialoger med foreldrene, uten å skulle gå bort i fra

barnehagens verdigrunnlag (Glaser, 2018, s. 70). Dermed ser en at en forutsetning for et godt fungerende foreldresamarbeid er god kommunikasjon og dialog mellom barnehage og foreldre (Nordahl, referert i Glaser, 2018, s. 78).

Når det kommer til å ta hensyn til barnas kulturelle eller religiøse tilknytning skal arbeidet i barnehagen skje i sammenheng ved et tett foreldresamarbeid (Hidle, 2017, s.74). Hidle fremhever også at et godt religionsarbeid er et resultat av god dialog med barnas hjem (2017, s.50). I en forlengelse av dette kan et godt foreldresamarbeid være en viktig kilde til informasjon som blant annet angår hvordan foreldrene praktiserer ulike religiøse tradisjoner (Hidle, 2017, s. 77). God informasjon kan føre til at foreldrene opplever det som lettere å komme med innspill og spørsmål (Hidle, 2017, s. 77).

2.6 Profesjonelt skjønn

Irgens (2021) skriver at de som jobber i en arbeidsorganisasjon forventes å vise sin profesjonelle dømmekraft i situasjoner der det ikke er forhåndsbestemt hvordan utfordringene skal håndteres. Det forventes at de skal kunne se ulike alternativer opp mot hverandre for å foreta et reflektert valg og også at de skal kunne gjøre rede for valgene de tar (Irgens, 2021, s. 43). Irgens skriver videre om profesjonelt skjønn at dette utøves når man håndterer uklare situasjoner ved hjelp av kunnskap fra både utdanning og praksis, og benytter seg av etisk bevissthet. Det kan ifølge ham innebære å stå i dilemmaer uten tydelige svar hvor man må foreta avveininger mellom ulike alternativer som krever moralsk dømmekraft (Irgens, 2021, s. 44). Det kan også være en forventning til profesjonelt skjønn, at skjønnsutøvelsen skal avspeile en oppdatert og yrkesrelevant kunnskap som er spesiell for dem som har tatt en bestemt utdanning (Irgens, 2021, s. 45). Skjønn nevnes også i rammeplanen (2017), den krever at den pedagogiske lederen skal lede det pedagogiske arbeidet ved bruk av godt faglig skjønn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16).

Eidsvåg (2021) hevder at skjønnsmessige vurderinger er et grunnlag for det arbeidet som finner sted i barnehagen. Videre forklarer Eidsvåg at skjønn brukes i situasjoner hvor det ikke er en fasit, dermed må den som vurderer ta hensyn til ulike faktorer som også kan stå mot hverandre (Eidsvåg, 2021, s.21). Disse hensynene kan være tilknyttet foreldre, barn, personalet og rammeplanen. Dermed vil også skjønnsmessige dilemmaer og vurderinger ha en etisk karakter (Eidsvåg, 2021, s.22)

2.7 Etikk

Etikk er et vidt begrep som kan redegjøres i flere avsnitt, men på grunn av oppgavens omfang har vi valgt å ha fokus på disse etiske retningene; pliktetikk, dydsetikk og omsorgsetikk. Begrunnelsen er at det er disse som er relevant for vår oppgave ut ifra forskningens funn. Olsholt og Schjelderup viser til at etikk er et begrep som sier noe om hva som er rett oppførsel eller rett handling i en gitt situasjon (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.122). Etikk i barnehagen viser seg blant annet gjennom de verdigrunnlagene som er satt i rammeplanen, barnehageloven og gjennom utvidet formålsparagraf (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.122). Eidsvåg hevder at begrepet etikk knyttes til spørsmål om hvordan en bør handle i ulike situasjoner og hvilke regler som bør finnes i et fellesskap (Eidsvåg, 2021, s.23). Eidsvåg viser også til at alle aspekter i barnehagehverdagen som inneholder omsorg er knyttet til etikk (Eidsvåg, 2021, s.16).

Videre vil vi ta for oss pliktetikk, dydsetikk og omsorgsetikk. Pliktetikk omfatter at en handler i samsvar med de plikter og regler en må forholde seg til. Eksempelvis er dette føringene i rammeplanen (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.128). Innenfor pliktetikken var det Immanuel Kant som var den mest kjente talsmannen. Kant hevdet at du alltid bør handle på en slik måte at dine handlinger kan gjøres til en allmenn regel som vil gjelde alle, uavhengig av omstendighetene (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.128).

Den andre etiske retningen vi vil gjøre rede for er dydsetikken. Å arbeide med dydsetikk i barnehagen vil innebære å påvirke og forme barnas karakter. Dette kan gjøres ved å gi barna opplevelser og erfaringer som forhåpentligvis senere gir utslag i gode vaner eller gode og sunne reaksjonsmønstre (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.125). Dydsetikken innebærer dyder. Kort forklart er en dyd en type ferdighet eller en holdning som det er ønsket at man skal tilegne seg (Annas, 2011; Asheim, 1997, referert i Eidsvåg, 2021, s. 86). Ut ifra rammeplanen kan det forstås som at det finnes ulike dyder en ønsker barna skal tilegne seg i barnehagen; respekt, empati og toleranse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7, s. 8 og s. 55).

Den tredje og siste etiske retningen vi vil gjøre rede for er omsorgsetikken. Denne etiske retningen oppsto ikke som en egen etisk retning før på 1980-tallet og står nært dydsetikken (Eidsvåg, 2021, s.28). Når det kommer til hvordan man skal forstå omsorgsetikken i et barnehageperspektiv skriver Eidsvåg at rammeplanen skildrer hvordan barnehagen skal dekke

barnas behov for omsorg. Han skriver at det handler om at de ansatte skal sørge for at barna blant annet opplever at de blir sett og at de opplever å bli forstått og respektert. Dette er med andre ord noe av det barnehagen skal legge til rette for slik at de skal kunne dekke omsorgsbehovet til barna (Eidsvåg, 2021, s.41).

3.0 Metode

3.1 Valg av metode

Vi har valgt å skrive en empirisk oppgave og i denne delen skal vi gjøre rede for og begrunne våre metodiske valg. Empiri omhandler innsamling av data gjennom videoopptak, spørreskjemaer eller utskrift fra intervju (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.21). Da vi skulle velge metode til denne oppgaven valgte vi å benytte oss av kvalitative intervjuer. Metode kan bli sett på som et redskap eller hjelpemiddel når vi skal undersøke noe. Det er metoden vår som hjelper oss å samle inn informasjonen vi trenger til å finne svar på det vi har bestemt oss for å undersøke (Dalland, 2021, s. 54). Målet med de kvalitative intervjuene var å få informantenes synspunkt på -og refleksjoner, samt å skape mening og forståelse for å tilegne oss kunnskap rundt den valgte problemstillingen (Dalland, 2021, s. 68). Vi stod mellom å bruke kvalitative observasjoner og kvalitative intervjuer. Vi besluttet å gå for kvalitative intervjuer da det var mest praktisk med tanke på tidshorizonten vår. I tillegg hadde det blitt en omfattende jobb å samle inn samtykke av foreldre dersom vi hadde gått for observasjon. Vi fant også ut at vi ville ha fokus på barnehagelærerne og deres refleksjoner, istedenfor barna. Dette henger sammen med de forskningsetiske retningslinjer vi må forholde oss til (Dalland, 2021, s. 79-80).

Vi valgte å ha et intervju som passer til beskrivelsen av både strukturert- og semistrukturert intervju (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 78-79). Vi skrev en intervjuguide (se vedlegg 1) med forhåndsskrevne spørsmål som vi brukte i alle intervjuene. Fordelen med en viss standardisering som dette, var at vi fikk muligheten til å sammenligne svarene til de ulike informantene i etterkant. Dette gjorde arbeidet med analyseringen enklere enn om vi ikke hadde hatt denne standardiseringen (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 79). I motsetning til i et prekodet spørreskjema var spørsmålene likevel åpne og gav rom til at informantene kunne svare utfyllende. Dette vil si at vi hadde et intervju uten faste svaralternativer (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 78-79).

3.2 Valg av informanter

Vi tok et strategisk valg da vi skulle velge hvilke personer vi ville intervju. Det vil si at vi valgte å intervju personer vi tenkte at hadde bestemte kunnskaper og erfaringer (Dalland, 2021, s. 79). I vårt tilfelle var disse kunnskapene og erfaringene de vi tenker at barnehagelærere har på grunn av deres utdanning og deres oppgaver i yrkeslivet.

Barnehagelærere har ansvar for å kjenne til innholdet i rammeplanen, og vi tenker derfor at de har erfaringer og kunnskaper tilknyttet arbeid med etiske problemstillinger ved religiøse høytidsmarkeringer.

Vi var usikre på om vi skulle avgrense informantene våre enda mer til å kun intervju pedagogiske ledere, men valgte at det holder å avgrense til barnehagelærere. Dette på bakgrunn av at barnehagelærere og pedagogiske ledere har samme utdanningsbakgrunn.

Fremgangsmåten vår for å få tak i informanter var at vi ringte til styrere i ulike barnehager, for å unngå førstehåndskontakt - noe vi ble frarådet i undervisning om bacheloroppgaven. Vi presenterte oss selv, fortalte kort om oppgaven vår og spurte om det kunne være aktuelt for noen barnehagelærere eller pedagogiske ledere i deres barnehage å være informanter. De som tenkte at det kunne være aktuelt ønsket mer informasjon på epost, og skulle høre med de ansatte i sin barnehage om de hadde lyst til å være informanter. Vi sendte dem da en epost med mer utfyllende informasjon i tillegg til samtykkeskjema (se vedlegg 2). Vi fikk beskjed om at de skulle ta kontakt om de hadde noen barnehagelærere som kunne tenke seg å delta. Til slutt gjennomførte vi intervjuer med 2 pedagogiske ledere og 1 barnehagelærer, fra 2 ulike barnehager.

Informant 1 er mellom 35 - 45 år gammel. Hen har jobbet i barnehage i over 15 år, og i sin nåværende barnehage i over 5 år. Hen jobber nå som pedagogisk leder, men har også jobbet som barnehagelærer.

Informant 2 er mellom 50-60 år gammel. Hen har jobbet som pedagogisk leder i over 10 år. Informant 2 har også jobbet i barnehage før hen tok barnehagelærerutdanningen.

Informant 3 er mellom 25- 35 år gammel og har jobbet som både pedagogisk leder og barnehagelærer siden hen ble ferdigutdannet for omtrent 5 år siden. Hen har jobbet i nåværende barnehage i omtrent 3 år.

3.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Forskningen vår har tatt utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene vi presenterte i innledningen. Spørsmålene i intervjuguiden samsvarer med de tre forskningsspørsmålene våre. Til sammen skal svarene fra intervjuene og forskningsspørsmålene, kunne belyse og hjelpe til med å besvare problemstillingen vår: “Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?”.

3.4 Forberedelser og gjennomføring av datainnsamling

I forkant av intervjuene skrev vi en intervjuguide og foretok en vurdering angående om vi skulle sende denne på forkant til informantene. Til de to første informantene valgte vi å ikke sende den før intervjuet fordi vi tenkte at vi da ville få ærlige og ikke-innøvde svar. Til den siste informanten valgte vi å sende intervju spørsmålene i forkant av intervjuet, fordi vi ville se om vi fikk mer utfyllende svar enn på de to første intervjuene. Vår erfaring var at informanten ikke hadde lengre eller mer utfyllende svar enn de andre informantene, og vi kan derfor ikke si om det var en fordel at vi sendte spørsmålene i forkant.

Da vi foretok intervjuene fikk vi tildelt et lukket rom i barnehagen, noe vi hadde gitt beskjed om at vi ønsket på forhånd. Det var da kun informanten og oss studenter som var til stede under intervjuet. Vi hadde bestemt på forhånd hvem av oss som skulle intervjuer, og hvem som skulle ta notater på pc. Dette holdt vi oss til gjennom alle intervjuene. Vi hadde også gitt beskjed om at intervjuet ville vare i maks en klokke time og vi gikk ikke over denne tiden ved noen av intervjuene.

3.5 Analyse

I analysen vår, vil vi trekke frem det vi tenker at intervjuene våre har å fortelle opp mot problemstillingen vår (Dalland, 2021, s. 94). Vi har kategorisert analysen ut ifra temaene i teori-delen samt de overordnede forskningsspørsmålene våre. Ved å dele opp analysen i slike

mindre deler, vil det kunne hjelpe oss å få tak i informantenes likheter og ulikheter i svar inn forbi de temaene informantene har snakket om (Dalland, 2021, s. 94).

3.6 Forskningsetikk

Ettersom at vi valgte å bruke intervju som metode for å samle inn data er det flere forskningsetiske retningslinjer vi har måttet ta hensyn til i arbeidet vårt. Tidligere skrev vi at vi hadde valgt å forholde oss til de ansatte og ikke barna. Dette er fordi det er knyttet restriksjoner til intervju av barn. De blir regnet som sårbare intervjupersoner (Dalland, 2021, s. 79-80). Videre sendte vi ut informasjon og samtykkeskjema i forkant av intervjuene. I samtykkeskjemaet vårt ble det skildret hva det innebar for informantene å delta, at det var frivillig, og at personopplysningene vi hadde om dem, ville bli slettet ved forskningsprosjektets sluttdato. Dette går ut fra kravene i personopplysningsloven (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 45). Det ble også opplyst om at informantene hadde rett til å trekke seg uten å oppgi grunn og at det ikke ville få noen negative konsekvenser for vedkommende dersom de gjorde dette. Dette handler om informantenes rett til selvbestemmelse (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 41).

Samtykkeskjemaet tok vi med oss i papirformat til informantene ved hvert av intervjuene for å få deres signatur på at de var kjent med innholdet. Vi har også vært bevisste på at vi har taushetsplikt om informasjonen som kan tilbakeføres til informantene og holdt de identifiserbare personopplysningene om dem for oss selv (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 46). Følgelig har vi også anonymisert informantene i oppgaven vår fordi vi har en plikt til å respektere privatlivet deres, og unngå at opplysningene vi bruker om dem kan identifiseres (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.41-42). For å ivareta denne respekten har vi anonymisert dem ved å kalle informantene for henholdsvis “informant 1”, “informant 2”, og “informant 3”. Forvaltningsloven beskriver også dette med at all informasjon som kan gjenkjennes til enkeltpersoner er taushetsbelagt (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.46).

Videre har vi også valgt å omtale informantene som “hen” istedenfor han eller hun. Vi har også valgt å bruke aldersspenn istedenfor nøyaktig alder og ansiennitet vedkommende har i yrket (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 46). I og med at det ikke skal formidles noe informasjon som kan tilbakeføres tilbake til enkeltpersoner i oppgaven vår, har vi også tatt hensyn til at vi ikke skal gjøre eventuelle tredjepersoner informantene har nevnt identifiserbare (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 46).

Når det kommer til området vi forsker på er religion en viktig del av både temaet, problemstillingen og spørsmålene våre. Da har vi måttet trå ekstra varsomt og ikke stilt spørsmål som kan berøre følsomme og sårbare områder for informantene (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 43). Opplysninger om religiøs oppfatning er i henhold til personopplysningsloven regnet som sensitive, og vi har derfor ikke stilt informantene spørsmål om deres religiøse bakgrunn (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 43). Vi har rettet spørsmålene våre mot hvordan de forholder seg til de etiske hensynene de må ta i arbeidet med høytidsmarkeringene i barnehagen. Til tross for at lydopptak vurderes til å være et svært hjelpsomt virkemiddel (Dalland, 2021, s. 91), har vi i våre intervjuer kun benyttet oss av notater for å ta vare på det informantene forteller. Dette er fordi vi fikk forbud fra universitetet mot å ta lydopptak.

3.7 Feilkilder og pålitelighet

Når det kommer til forskningens pålitelighet kan vi ikke være sikre på om resultatene er helt nøyaktige (Dalland, 2021, s. 63). Dette henger sammen med feilkilder. Her er det flere aspekter som kan nevnes, men vi vil trekke frem de feilkildene vi tenker er mest relevante for vår metode; kvalitativt intervju. De feilkildene vi tenker er mest relevant å trekke frem for vår forskning, er da knyttet til kommunikasjonsprosessen i intervjuene (Dalland, 2021, s. 63). Vi kan for eksempel ikke vite helt sikkert om informantene har forstått spørsmålene riktig eller om vi har forstått og tolket deres svar slik de mente dem. Vi kunne som nevnt tidligere, ikke bruke lydopptak og kan derfor heller ikke være sikre på om vi har fått notert svarene fullstendig (Dalland, 2021, s. 63). På den andre siden har vi hatt et godt forarbeid i forkant av intervjuene og forsøkt å være så oppmerksomme som mulig under intervjuene. Ifølge Dalland (2021) kan en del av de vanligste feilene reduseres ved godt forarbeid og ved oppmerksomhet gjennom selve gjennomføringen (Dalland, 2021, s. 63).

I tillegg til pålitelighet vil det være relevant å trekke frem gyldigheten, eller validiteten av vår innsamlede data. Validitet eller gyldighet handler om hvor gode representasjoner dataen vår er, av fenomenet vi forsker på (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24). Validitet i vår oppgave kan knyttes til arbeidet vi har gjort for å finne relevant teori om temaer knyttet til problemstillingen. Det kan også knyttes til vårt forsøk på å formulere spørsmål som gir oss svar på det vi har forsket på - og hvor godt disse svarene representerer virkeligheten (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24). "Virkeligheten" innebærer i vår oppgave de etiske problemstillingene barnehagelærere står overfor ved høytidsmarkeringene i

barnehagen. Validitet trenger ikke å være en absolutt representasjon av virkeligheten (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24). Dette vil heller ikke være mulig i vår oppgave ettersom at vi ikke har fått intervjuet alle barnehagelærere i landet, men kun et lite utvalg av dem. Ut ifra dette kan vi se på resultatene våre som en tilnærming av virkeligheten eller en representasjon for en del av den (Dalland, 2021, s. 24).

4.0 Analyse

Analyse handler om å presentere hva intervjuene har å fortelle (Dalland, 2021, s. 94). I tillegg skal analysen hjelpe oss å finne et mønster i datainnsamlingen vår (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 39). Gjennom de tre intervjuene gav informantene både utfyllende og spennende svar. Vi vil kategorisere funnene ut ifra inndelingen av teori, men også kategorisere svarene inn i de tre forskningsspørsmålene. Analysen skal også hjelpe oss til å drøfte problemstillingen: “Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?”.

4.1 Mangfold og inkludering

Forskningsspørsmål 1: Hvilke etiske hensyn tas i planlegging og gjennomføring?

For å få svar på dette forskningsspørsmålet stilte vi informantene blant annet spørsmål om hva de synes er viktig med høytidsmarkeringene i barnehagen, og hva de tror det har å si for barna som har en tilknytning til de ulike religionene.

Informant 1 svarte: “Jeg synes det er viktig å heve status, og vise at det er et mangfold blant oss.” Hen svarte videre at de var pliktet til å markere dem og la til at hen tenkte det var viktig for å heve kunnskapen blant de andre barna, og å øke deres forståelse av mangfold. Informant 1 fortalte at de snakket mye om å heve barnas status fordi hen opplevde at barn fra annen kultur ofte fikk lavest status i gruppen: “Da kan man heve deres status ved å snakke mer om deres religion og kultur”.

Da vi stilte det samme spørsmålet til informant 2 svarte hen raskt at det handlet om inkludering og innebar at barna ble både hørt og sett. Informant 2 viste også til at

rammeplanen sa at de skulle markere de religionene som var representert i barnegruppen. Hen fortalte at dette var noe de gjorde. Videre nevnte også informant 2 at viktigheten med å markere religiøse høytidsmarkeringer var knyttet til begrepene: *“Toleranse, anerkjennelse, respekt og synliggjøring av mangfold”*. Informant 2 nevnte begrepet toleranse flere ganger gjennom intervjuet og trakk frem at barna kunne utvikle toleranse for hverandres måte å feire høytider på.

Vår siste informant trakk frem at det viktigste var å vise barna andre kulturer. Hen sa også at det var viktig å forklare barna hvorfor vi feiret de ulike religiøse høytidene: *“Hvorfor feirer vi jul? Hvorfor feirer vi påske?”*. Informant 3 sa også at hen tenkte at barna kom nærmere sin egen kultur når den ble fremtrukket: *“De blir ikke glemt, men trukket frem.”*. Alle våre informanter trakk også frem foreldresamarbeid som et viktig hensyn ved planleggingen av høytidsmarkeringer i barnehagen.

4.2 Høytidsmarkeringer i informantenes barnehager

Vi ønsket å få informasjon om hvordan informantene arbeidet med høytidsmarkeringer i sine barnehager. Derfor stilte vi dem blant annet spørsmål om hvor mange ulike religioner de hadde markert, hvordan de markerte dem og hvor mange av disse som ikke var innen kristendommen.

Informant 1 fortalte at de kristne høytidene allerede lå i planene og at det derfor var enklere å legge til rette for dem enn markeringer fra andre religioner. Videre fortalte informant 1 at: *“Det handler rett og slett om at jeg er dårlig satt inn i religionene selv. Vi har mange religioner representert, og de er vanskelig å holde styr på”*. Da vi stilte spørsmål om hvor mange religiøse høytider de hadde markert svarte hen: *“Mange religioner og livssyn som er blitt representert [...] Vet jo ikke hva alt heter, pga variasjoner innenfor. Islam, hinduisme, kristendommen. Vil si fem, seks, sju”*. På spørsmål om hvordan informanten pleide å markere svarte hen: *“Vi har gjort det litt forskjellig, må tenke litt lengre bak nå. Divali ble nevnt i en samling. Hadde India som fokusdag for FN. Vi lagde lanterner”*.

Da vi spurte informant 2 om hvor ofte de markerte religiøse høytider eller merkedager og hvor mange av disse som var ikke-kristne, svarte hen: *“Nå har jeg ikke så mange ulike, men vi markerer de vi har.”* Vi spurte også om hva hen gjorde i forbindelse med markeringene og om hen kunne komme med eksempler. Informant 2 fortalte da at de akkurat hadde markert

Divali hvor hen tok frem et bilde som var skrevet ut, og at hen generelt alltid hadde med seg noe håndfast. Hen fortalte videre at hen hadde laget didaktisk skjema tilpasset barnegruppen. Andre eksempler hen trakk frem som de hadde gjort i forbindelse med markeringene, var at de hadde spilt musikk og gjort formingsaktiviteter. Informant 2 fortalte også at hen samarbeidet med foreldrene i forkant og at det hendte at hen løftet fram det eller de barna som hadde et forhold til religionen de markerte: *“Jeg har jo fått stikkord fra foreldrene, men veldig positivt når barnet får fortelle selv- øker barnets status i gruppen”*.

Informant 3 fortalte: *“Her er det mest kristendommen”*. Hen sa videre at de markerte de store høytidene som jul og påske. I desember pleide de å lage kalender og synge sanger sammen med barna. Hen sa også at de fortalte barna hvor mange dager det var til jul og hvorfor de feiret jul. I tillegg til dette tente de adventslys: *“På småbarnsavdeling blir det dette”*. Informant 3 la også til at dersom de hadde hatt barn med andre religiøse tilknytninger hadde de markert høytider fra disse religionene også.

4.3 utfordringer og eventuelle årsaker til fravær av høytidsmarkeringene

Vi ønsket å finne ut om vi kunne se tendenser til det tidligere forskning viser om mangel på høytidsmarkeringer i barnehagen - og årsaker til dette fraværet (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215). Som skrevet i avsnittet ovenfor stilte vi informantene spørsmål om hvor ofte de markerte. For å finne ut om eventuelle årsaker til utelatelse eller fravær av markeringer, stilte vi dem også spørsmål om de syntes det var mer utfordrende eller tidkrevende å planlegge og gjennomføre høytidsmarkeringer enn andre opplegg på avdelingen.

Informant 1 fortalte at hen syntes det var viktig å markere de religiøse høytidene og at det var noe hen ønsket å bli bedre på. Likevel syntes informant 1 at det var vanskelig å markere de religionene hen hadde minst kunnskap om. Hen fortalte videre at hen skulle ønske hen hadde satt seg bedre inn i de ulike religionene og hva de innebar, men forklarte at det var tiden som ikke strakk til. Informant 1 presiserte til slutt: *“Det handler om min kunnskap, hadde vi hatt mer kunnskap kunne vi gjort mer. Det kommer brått på fordi vi ikke har kontroll på når de ulike religionenes høytider er”*. Informant 2 svarte nei på spørsmål om hen syntes det var mer utfordrende eller krevende å planlegge eller gjennomføre høytidsmarkeringene, i motsetning til informant 1. Informant 2 syntes det gikk like greit å planlegge disse markeringene som

annet opplegg i barnehagen. Likevel la hen til at hen tok et annet etisk aspekt i arbeidet med høytidsmarkeringene for å unngå å gjøre ting foreldrene ikke syntes var greit. Informant 3 fortalte ikke så mye under dette spørsmålet eller temaet, men sa at: *“Det er mer arbeid med dette, du må tenke igjennom hva du skal si”*.

4.4 Kryssende krav og foreldresamarbeid

Forskningsspørsmål 2: Hvilke etiske hensyn kan stå opp mot hverandre?

For å besvare dette forskningsspørsmålet stilte vi informantene blant annet spørsmål om hvilke etiske problemstillinger de har støtt på i arbeidet med høytidsmarkeringer. Under dette spørsmålet presiserte vi at etiske problemstillinger i denne sammenhengen, kunne innebære foreldrenes ønske om at barnet ikke skulle delta i religiøse markeringer versus andre føringer rammeplanen gir om for eksempel inkludering.

Informant 2 svarte følgende: *“Det vil alltid være etiske problemstillinger. Men jeg er så tydelig, så jeg er ikke redd for å snakke om de.”* Vedkommende understreket viktigheten med å være tydelig i kommunikasjonen med foreldrene og forklare dem hva barnehagen planla å gjøre under de religiøse markeringene. Hen fortalte at dersom foreldre i deres barnehage ikke ønsket at deres barn skulle delta, prøvde hen på best mulig måte å forklare at det var viktig at barna ble kjent med hverandres religioner. Hen prøvde også å forklare foreldrene at de kun *“skraper i overflaten”* og at religiøse høytidsmarkeringer kan føre til at *“barna utvikler toleranse og møter andre med respekt og forstår at vi er ulike”*. Hen fortalte videre at: *“I forhold til din jobb og ditt mandat så må du fremme andre religioner”*. Informant 2 forklarte også at hen hadde hatt foreldre som ikke tillot barna å bli med på noen former for religiøse høytidsmarkeringer. Til dette la hen til: *“Jeg ønsker at de skal være inkludert, men vi må jo respektere foreldrene. Jeg som pedagog forklarer at vi ikke forkynner, men jeg opplever at foreldrene ikke ønsker at barnet skal delta, selv om de får informasjon”*. Når det kom til markeringer av de enkelte religionene fortalte hen også at hen pleide å spørre foreldrene om hva de ønsket at barnehagen skulle markere, og eventuelt om de ønsket at barnehagen skulle markere: *“Det er jo ikke alle som har lyst til å markere sin bakgrunn. Fordi de ikke ønsker å vedkjenne sin bakgrunn, for eksempel fordi de kommer fra krig- de er norske, de bor i Norge”*. Å ha et godt foreldresamarbeid var noe informantene nevnte var viktig gjentatte ganger gjennom hele intervjuet: *“Bruk foreldrene for alt det er verdt.”*

I likhet med informant 2, hadde både informant 1 og informant 3 også opplevd at barn ble nektet å delta på religiøse høytidsmarkeringer. Informant 1 fortalte at de blant annet sendte ut skjema til foreldre på forhånd av planlagt besøk i kirka. Dersom foreldrene krysset nei - prøvde de å veilede og forklare dem at det handlet om å møte andre religioner, fordi det skulle være et likeverdig tilbud for alle. Informant 1 fortalte også: *“Det er ganske vanskelig når de nektes å delta, det står på tvers av det vi står for som barnehage- bli kjent med mangfold”*. Hen sa at disse barna hadde rett på et eget opplegg hvor mangfold likevel ble representert i barnehagen, med en annen innfallsvinkel. Hen fortalte videre at dersom hen opplevde foreldre som usikre, så forklarte hen dem hvordan de skulle gå gjennom markeringene. Dette gjaldt spesielt for markeringer i forbindelse med jul: *“Vi må bruke familiene til disse barna”*. Informant 3 viste også til at det var viktig med god dialog med foreldrene og at det meste kunne løses med et godt foreldresamarbeid. Informant 3 påpekte også: *«De som ikke får bli med i kirka må få et godt tilbud. Skal vi leke, eller skal vi legge til rette for å lære mer om jul?»*.

4.5 Profesjonelt skjønn og etikk

Forskningsspørsmål 3: Hvilken form for etikk er det barnehagelærere lener seg på når de opplever de etiske problemstillingene?

For å komme inn på informantenes tanker om etiske retninger eller prioriteringer i de etiske problemstillingene, stilte vi dem blant annet spørsmål om de anså et hensyn som “viktigere” enn andre når de befant seg i eventuelle problemstillinger.

Informant 1 svarte: *“Det er vanskelig å si at et hensyn er viktigere enn andre”*. Videre la hen til at hen måtte forholde seg til rammeplanen, rettere sagt var forpliktet til. Informanten sa at det var viktig å respektere foreldre i eventuelle etiske problemstillinger: *“Vi må respektere at noen vil spise svin og andre ikke spise svin. Det er også viktig å respektere at foreldre ikke vil at barna skal delta”*. Informant 3 fortalte at de samarbeidet godt på huset mellom de ulike avdelingene og dersom det oppstod etiske problemstillinger i forbindelse med høytidsmarkeringene. Hen svarte ikke på om hen anså ett etisk hensyn som viktigere enn andre. Som tidligere nevnt sa informant 3 at det var viktig at alle skulle få et godt tilbud i barnehagen - både de som skulle delta på høytidsmarkeringene og de som ikke skulle delta. Informant 3 fortalte også at hen hadde vært gjennom temaet etiske problemstillinger gjennom studiet og praksis og syntes derfor ikke det var så vanskelig å navigere seg frem i

planleggingen av høytidsmarkeringene. Hen tenkte at dette hadde en sammenheng med at hen var utdannet i nyere tid og at utdanningen hadde en del fokus på etiske problemstillinger i forbindelse med mangfold. Hen la til at de som ikke var nyutdannet som hen selv så ut til å kvie seg litt mer overfor de etiske problemstillingene i sammenheng med arbeidet med høytidsmarkeringene.

Da vi spurte informant 2 om hvordan hen pleide å løse eventuelle etiske problemstillinger og om hen anså ett hensyn som viktigere enn andre i disse situasjonene, svarte hen at hen benyttet seg av skjønn: *“Det etiske skjønnet bruker du hele tiden. Du begrunner alltid hva som er viktigst. Enten – eller, er veldig vanskelig. Det handler om hva som er dilemmaet.”* Hen viste videre til at barnehagelærere har en plikt og et mandat i bunnen som sier hva de skal gjøre. Hen la også til at det etiske kunne være vanskelig. Videre sa informant 2: *“Det er jo også veldig personlig”*. Også her trakk informanten frem at tydelig kommunikasjon med foreldre var viktig. Hen viste til et eksempel med at hen brukte tolk i situasjoner der hen opplevde at foreldre hadde vanskelig for å forstå på grunn av språklige utfordringer: *“Jeg vil at de skal skjønne hva jeg mener. Økt forståelse for dem gir også økt forståelse for hva vi gjør.”*

5. 0 Drøfting

I dette kapittelet skal vi drøfte funnene fra analysen, med utgangspunkt i forskningsspørsmål og problemstillingen: “Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?”, i lys av valgt teori.

5.1 Mangfold og inkludering

For å få svar på det første forskningsspørsmålet vårt: «*Hvilke etiske hensyn tas i planlegging og gjennomføring?*», stilte vi informantene spørsmål om hvorfor *de* syntes det var viktig med høytidsmarkeringer i barnehagen. Ut ifra analysen kan vi se at alle informantene trakk fram ulike hensyn. For å igjen trekke inn det vi mener med *etiske hensyn*, viser vi til begrepsavklaringen i innledningen. Her skrev vi at det innebærer hvilke verdier og føringer barnehagelærere legger vekt på i arbeidet med høytidsmarkeringene.

Selv om informantene trakk fram ulike hensyn tenker vi likevel at vi ser en viss likhet mellom svarene til informantene. Informant 1 og informant 2 trakk begge fram mangfold som et viktig hensyn. Informant 3 mente at det var viktig at barna fikk bli kjent med ulike kulturer gjennom de religiøse høytidsmarkeringene. Dersom vi går tilbake til betydningen av mangfoldsbegrepet kan vi også si at informant 3 peker implisitt på mangfold i sitt svar. I teoridelen trakk vi frem at ulikhet i kulturer er en del av det som går under mangfoldsbegrepet (Larsen & Slåtten, 2019, s. 51). Vi kan derfor si at alle informantene våre har til felles at de ser på synliggjøring av mangfold som et viktig etisk hensyn de vektlegger ved høytidsmarkeringene i barnehagen. Dette er også en del av rammeplanens verdigrunnlag, at barnehagen skal synliggjøre mangfold og bruke mangfold som ressurs i det pedagogiske arbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9).

I tillegg nevnte informant 2 flere andre hensyn hen tenkte burde vektlegges ved planlegging og gjennomføring av høytidsmarkeringene. Disse begrepene var; inkludering, toleranse, anerkjennelse og respekt. Vi viste tidligere til Morkens (2016) inkluderingsbegrep, og at det i vid forstand handler om relasjoner mellom mennesker og å bryte ned skiller mellom dem. Relasjonene i et slikt perspektiv preges av respekt og fellesskap på tross av ulikhet (Morken, 2016, s. 165). At fellesskapet skal bestå av respektfulle relasjoner tenker vi samsvarer med det

informant 2 mente om at barna utviklet toleranse for hverandres ulike religiøse feiringer. Selv om vi kun ser at det er informant 2 som fremhever inkludering spesifikt tenker vi at noe av det informant 1 og informant 3 også har sagt, inngår under inkludering. Informant 1 sa at de jobbet for å heve status blant barna som var mest utsatt for lav status i gruppen, og informant 3 sa at de ville trekke frem alle barnas kulturer.

I teoridelen skrev vi at rammeplanen stiller krav om at barnehagen skal være et inkluderende fellesskap hvor alle skal få mulighet til å delta, ytre seg og bli hørt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Dette tenker vi kan knyttes til det informant 3 sa om at barna skal få bli kjent med hverandres kulturer og oppleve at de ikke blir “glemt” når deres kultur fremheves. I tillegg trakk vi fram at rammeplanen sier at inkludering i barnehagen handler om tilrettelegging for barnas sosiale deltakelse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 40). Dette kan ses i sammenheng med det informant 1 sa om å heve status blant “utsatte” barn i gruppen, fordi vi tenker at dette er en måte å tilrettelegge for at alle barn skal få delta i det sosiale fellesskapet på.

Flere av begrepene informantene har nevnt står også under den delen i rammeplanen som tar for seg barnehagens verdigrunnlag (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7-12), men vi finner også begrepene mangfold, toleranse og respekt under fagområdet som omhandler religion, etikk og filosofi (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Derfor kan vi ut fra intervjuene si at drivkraften til å markere de religiøse høytidene blant annet er knyttet til hva rammeplanen sier om å skape et inkluderende fellesskap og synliggjøre mangfold. For å svare på forskningsspørsmål 1 kan vi ut ifra analysen og drøftingen så langt si at mangfold, inkludering, toleranse, anerkjennelse og respekt kan være etiske hensyn barnehagelærere tar ved religiøse høytidsmarkeringer. Videre ser vi også at informantene trekker frem foreldresamarbeid og kunnskap hos ansatte som viktige aspekter i arbeidet med høytidsmarkeringene. Vi kan derfor, ut ifra begrepsavklaringen, si at de også er etiske hensyn. Dette vil bli drøftet i kapitlene nedenfor fordi de også angår forskningsspørsmål to og tre. Til slutt vil vi fremheve at vi tenker de etiske hensynene barnehagelærere vektlegger, kan være motiverte av at barna forhåpentligvis utvikler seg til å bli tolerante og respektfulle samfunnsborgere i møte med religion og mangfold.

5.2 Høytidsmarkeringer i informantenes barnehage og eventuelle årsaker til fravær av dem

Før vi kom inn på de etiske problemstillingene i intervjuene ønsket vi å få informasjon om hvordan informantene arbeidet med høytidsmarkeringer. Vi spurte dem da om de kunne komme med eksempler på hvordan de hadde markert, og om de hadde utfordringer i forbindelse med planlegging og gjennomføring av dem. I tillegg ønsket vi å finne ut i hvor stort omfang det ble markert i informantenes barnehager, eller om det eventuelt var fravær av markeringer slik Krogstad antydte at det var mye av i sin forskning (Krogstad 2014, referert i Krogstad & Hidle, 2015, s. 4).

I intervjuet med informant 1 fremkom det at informanten syntes det var utfordrende å markere de ulike høytidene på grunn av sin egen kunnskap, eller rettere sagt mangelen på den; «*Det handler rett og slett om at jeg er dårlig satt inn i religionene selv, vi har mange religioner representert og det er vanskelig å holde styr på*». Hen fortalte videre at de religiøse høytidene ofte kom brått på fordi hen ikke hadde kunnskap om når de skulle markeres, og at dette var en årsak til at hen ikke markerte i like stor grad som hen ønsket. I tillegg sa hen at det var utfordrende at tiden ikke strakk til. Med andre ord var utfordringer med kunnskap og tidspress årsaker til fravær av høytidsmarkeringer i barnehagen til informant 1. Toft og Rosland kom i sin forskning frem til at mangel på kunnskap om ulike religioner var en gjennomgående årsak til fravær av høytidsmarkeringer i flere barnehager (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215). Til tross for dette funnet, peker Toft og Rosland på at fraværet av høytidsmarkeringene i størst grad er knyttet til personalets personlige forhold til de ulike markeringene. De forklarer dette med at de som opplever utfordringen ligger i mangelen på kunnskap, ikke lenger ser på dette som en utfordring når det gjelder markering av høytider de har et personlig forhold til (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215).

På den andre siden blir mangel på kunnskap sett på som en stor utfordring når det skal markeres andre høytider, som de ikke har et personlig forhold til (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215). Vi tenker at informant 1 kan bekrefte dette funnet. Dette tenker vi fordi hen forteller at de kristne høytidene ligger i planene deres, og at hen markerer disse. Vi antar også at informanten har mer kjennskap til kristne høytidene enn andre religiøse høytider ettersom at kristendommen er en del av den norske kulturen, jamfør rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Derfor kan vi ut ifra analysen av intervjuet med

informant 1 antyde at svarene til informanten samsvarer med funnene om fravær av markeringer i Toft og Roslands forskning (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215).

I motsetning til informant 1, fortalte informant 2 at hen ikke opplevde at det var mer utfordrende å arbeide med høytidsmarkeringene enn andre fagområder i barnehagen. Informant 2 fortalte også at de markerte høytidene eller merkedagene fra alle religionene de hadde representert i barnegruppen, selv om det for øyeblikket ikke var så mange. Informant 3 fortalte også at de hadde lite religiøst mangfold i gruppen, og at de nå kun markerte de kristne høytidene på grunn av dette. Hen fortalte at de likevel hadde markert høytidene fra flere religioner dersom de hadde hatt barn som representerte det. Disse funnene samsvarer derfor ikke med funnene fra intervjuet med informant 1. Videre kan vi derfor også si at de ikke samsvarer med funnene til Toft og Rosland (Toft & Rosland, 2014, s. 214-215).

Selv om vi kun har intervjuet tre barnehagelærere ser vi at det er ulike årsaker til fravær av høytidsmarkeringer, og at det derfor er vanskelig å si at det er en gjentakende årsak som viser seg som grunnen til fravær av markeringer. Vi ser likevel at mangel på kunnskap er en årsak som skiller seg ut. Våre funn om barnehagelæreres mangel på kunnskap om de ulike religionene og rammeplanens føringer om viktigheten for å markere, kan skape en etisk problemstilling. Som tidligere beskrevet i begrepsavklaringen har vi definert *etiske problemstillinger* som de situasjoner hvor ulike etiske hensyn kan stå opp mot hverandre, eller som motstridende interesser. Vi begrunner kunnskap hos ansatte som et etisk hensyn i denne situasjonen fordi vi tenker at det kan kategoriseres som en motstridende interesse. Med dette mener vi at den ene *interessen* er rammeplanens klare føringer om viktigheten av å markere de religiøse høytidene, mens den andre blir barnehagelæreres mangel på kunnskap om de ulike religionene - og vurderingen om en skal la være å markere av den grunn.

Det er uheldig dersom høytidsmarkeringer ikke blir markert fordi barnehagelæreren ikke har nok kunnskap om de ulike religionene. For å sette det på spissen vil ikke barna da få bli kjent med det religiøse mangfoldet og derfor heller ikke utvikle anerkjennelse, toleranse og respekt for hverandres livssyn (Kunnskapsdepartementet, s. 7 og s. 55). Derfor ser vi at informant 1 viser til en problemstilling hvor mangfoldet ikke blir fremmet på tross av at det var noe hen selv syntes var viktig. Det kan tenkes at hen lar være å markere religiøse høytider fordi hen vil utføre dette på en rettferdig og verdig måte, noe informantens mangel på kunnskap setter en stopper for.

Likevel kan vi på den andre siden si at dersom en synliggjør mangfold uten å bidra til å utvikle barnas toleranse og respekt, eller i verste fall står i fare for å presentere mangfold på en diskriminerende måte, er det kanskje bedre å la være. I slike problemstillinger er det derfor viktig at barnehagelæreren er bevisst på hvilke etiske hensyn hen tar for å ikke skape uheldige situasjoner for barn, ansatte og foreldre (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56).

5.3 Kryssende krav og foreldresamarbeid

Når det kommer til det andre forskningsspørsmålet vårt: *Hvilke etiske hensyn kan stå opp mot hverandre?*, stilte vi informantene blant annet spørsmål om det hendte at de stod overfor etiske problemstillinger i arbeidet med høytidsmarkeringer.

I analysen fremkommer det at alle informantene har opplevd at foreldre har ønsket eller krevd at barna deres ikke skal delta ved ulike religiøse høytidsmarkeringer i barnehagene. Informant 1 fortalte at hen syntes det var vanskelig når barna ble nektet å delta fordi hen mente det gikk på tvers av det barnehagen står for - å bli kjent med mangfold. Som tidligere angitt i oppgaven samsvarer dette med det som står i barnehagens verdigrunnlag hvor det fremgår at barnehagen skal jobbe med å fremme og synliggjøre mangfold (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). At informant 1 fortalte at det var vanskelig å få et krav av foreldre som gikk på tvers av verdigrunnlaget til barnehagen, kan knyttes opp mot det Thoresen (2016) skriver om kryssende krav i barnehagen (Thoresen, 2016, s. 116). I teoridelen beskrev vi hva Thoresen (2016) la i begrepet kryssende krav. Vår forståelse av kryssende krav samsvarer med begrepet vi bruker i problemstillingen vår; *etiske problemstillinger*. Det handler om de ulike kravene barnehagelærere må ta hensyn til som i enkelte situasjoner kan representere motstridende interesser (Thoresen, 2016, s. 115). De motstridende interessene, eller etiske hensynene i denne problemstillingen, vil da være foreldrenes medvirkning vs. både rammeplanens føringer for arbeidet med religion (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55) og barnets beste (Thoresen, 2016, s. 115). Denne problemstillingen kan med andre ord være et eksempel på en situasjon med kryssende krav slik vi forstår Thoresens forklaring av begrepet (Thoresen, 2017, s. 115).

Samtlige av informantene gav også uttrykk for at det var viktig for dem å ha et godt samarbeid med foreldrene. Informant 2 sa blant annet; *“Bruk foreldrene for alt det er verdt”*, og informant 3 sa at hen tenkte det meste kunne løses med et godt foreldresamarbeid. Informant 1 fortalte at dersom hen opplevde foreldre som skeptiske til høytidsmarkeringene,

forklarte hen dem hva det gikk ut på og hvordan de markerte. Dette kan knyttes til det Glaser (2018) skriver om foreldresamarbeid. Glaser fremhever at det er en forutsetning å ha god kommunikasjon og dialog med foreldre for å skape et godt foreldresamarbeid (Nordahl, referert i Glaser, 2018, s. 78). Hidle viser også til at et godt religionsarbeid krever at de ansatte har et godt samarbeid med barnas hjem (Hidle, 2017, s. 50). Hun skriver også at et godt foreldresamarbeid kan gjøre det lettere for de ansatte å tilegne seg informasjon om hvordan de skal markere de ulike høytidene (Hidle, 2017, s. 77). Til tross for dette viser et av funnene våre at informant 2 har opplevd at foreldre ikke vil at barna skal delta på høytidsmarkeringer, selv etter at de har hatt en dialog om temaet og informanten har formidlet informasjon om markeringene. På den andre siden har vi til gode å finne teori som sier at et krav til godt foreldresamarbeid er at man alltid er enige.

Glaser viser også til tidligere forskning som har funnet at store forskjeller mellom foreldre og læreres oppfatninger og verdier vil føre til mindre innflytelse og tillit hos foreldrene (Loona, Seeberg, referert i Glaser, 2018, s.70). For slike situasjoner kreves et kompetent personell som evner å ha god dialog med barnas hjem uten å gå vekk fra det verdigrunnlaget barnehagen skal jobbe for (Glaser, 2018, s. 70). Vi tenker at funnene om foreldresamarbeid i analysen kan knyttes opp imot dette fordi funnene kan vise at det er forskjell i foreldrenes og barnehagens verdisyn. Under føringene om foreldresamarbeid kommer det frem at hjemmet og barnehagen sammen skal ha barnets beste som mål og at de har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Vi tenker at det informant 2 sier om at hen ønsker at barna skal være inkludert viser til at hen tenker på barnets trivsel og barnehagens verdigrunnlag. Hen uttrykket dette slik; *«Jeg ønsker at de skal være inkludert, men vi må jo respektere foreldrene.»*

Samtidig ser vi at informanten er opptatt av å ha et godt samarbeid med foreldrene og ønsker å respektere dem. Dette har vi som nevnt sett at alle informantene anser som viktig. Sagt med andre ord virker det som at informantene våre prøver å ha et godt foreldresamarbeid uten å snu seg bort fra verken barnehagens verdigrunnlag eller hensynet til barnets beste (Glaser, 2018, s. 70). Likevel representerer dette som tidligere nevnt, en etisk problemstilling. Dette vil si at selv om informantene prøver å balansere de motstridende interessene (Thoresen, 2016, s. 115), må de i noen situasjoner velge det ene fremfor det andre. For å svare på forskningsspørsmål 2 kan vi si at etiske hensyn som kan stå opp mot hverandre er foreldrenes ønsker vs. barnehagens verdigrunnlag.

5.4 Profesjonelt skjønn og etikk

Det tredje forskningsspørsmålet vårt var: *Hvilken form for etikk er det barnehagelærere lener seg på når de opplever de etiske problemstillingene?*. For å komme inn på hvilke etiske hensyn informantene vektlegger eller prioriterer, og for å kunne finne ut om prioriteringene deres peker mot en bestemt etisk retning, spurte vi dem om det var et spesielt hensyn de la mer vekt på dersom etiske problemstillinger fant sted.

At etiske problemstillinger har funnet sted i barnehagene til informantene fikk vi frem i foregående drøftingsdel (5.2). Da vi videre spurte informantene om de hadde ett hensyn de syntes var “viktigere” enn andre i møte med etiske problemstillinger, var det ingen av informantene som kunne trekke frem og si at de på generell basis vektla ett hensyn til fordel for et annet. Informant 2 fortalte oss at hen brukte skjønn. Hen måtte vurdere hvordan hen skulle løse problemstillingen ut ifra hver enkelt situasjon. Dette tenker vi kan knyttes opp mot det Irgens (2021) skriver om profesjonelt skjønn. Irgens (2021) forklarer at det forventes at ansatte på en arbeidsplass, som barnehagen, skal evne å vise sin profesjonelle dømmekraft i situasjoner der det ikke er noen forhåndsbestemte løsninger på utfordringene. Irgens skriver videre at det forventes at de ansatte skal kunne se ulike alternativer opp mot hverandre for å foreta et reflektert valg og gjøre rede for valgene de tar (Irgens, 2021, s. 43). Det er i disse situasjonene de ansatte skal utøve profesjonelt skjønn. For å bruke det profesjonelle skjønn må man ifølge Irgens bruke kunnskap fra både utdanning og praksis samt etisk bevissthet. Rammeplanen krever også at den pedagogiske lederen skal utføre det pedagogiske arbeidet ved bruk av godt faglig skjønn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16). Vi tenker at det informant 2 fortalte om hvordan hen tok etiske vurderinger i arbeidet med høytidsmarkeringene, passer til Irgens beskrivelser av profesjonelt skjønn (Irgens, 2021, s. 44).

De andre informantene nevnte ikke bruk av skjønn i svarene sine. Informant 3 fortalte at igjennom utdanning og praksis hadde vært fokus på etiske problemstillinger og syntes det ikke var ukjent eller vanskelig å måtte ta høyde for dette i forbindelse med høytidsmarkeringer. Informant 3 tenkte at dette hadde sammenheng med at hen hadde tatt utdanningen i nyere tid og hadde inntrykk av at nyutdannede hadde mer fokus på mangfold. Informant 3 forklarte videre at det kunne virke som at de som hadde tatt utdanningen før det ble mer fokus på mangfold i den, syntes det var vanskeligere å planlegge høytidsmarkeringene. Irgens skriver at det kan være en forventning til profesjonelt skjønn at

skjønnsvurderingene skal avspeile en oppdatert og yrkesrelevant kunnskap (Irgens, 2021, s. 45). Selv om informant 3 ikke nevnte skjønn eksplisitt selv slik som informant 2, tenker vi ut ifra svaret til informant 3 at det kan peke på at hen også har benyttet seg av profesjonelt skjønn. Vi tenker at dette henger sammen med informantens svar om at hen benytter seg av oppdatert kunnskap relatert til arbeidet med høytidsmarkeringene. Dette samsvarer med noe av det Irgens skriver at en forventer av profesjonelt skjønn (Irgens, 2021, s. 45).

Heller ikke informant 1 benyttet ordet eller begrepet skjønn som en del av svaret sitt da vi spurte om hen hadde et spesielt hensyn hen la ekstra vekt på eller syntes var “viktigere” enn andre. Informant 1 svarte at det var vanskelig å si at ett hensyn er viktigere enn et annet, men at det var utfordrende med situasjoner der foreldre nektet barna å delta på kirkevandring eller andre høytidsmarkeringer. Dette var fordi det gikk på tvers av det barnehagen står for, som er å bli kjent med mangfold. Hen fortalte at de prøvde å få til et alternativt opplegg for disse barna som ikke trengte å handle om mangfold på samme måte som høytidsmarkeringene. Ut ifra disse svarene tolker vi det som at informant 1 også benytter seg av skjønn i situasjoner der det er flere eller ulike hensyn som skal overveies. Selv om vi tolker det som at alle våre informanter benytter seg av skjønn i arbeidet med høytidsmarkeringene var det i intervjuet med informant 2 at temaet profesjonelt skjønn kom tydeligst frem.

I en forlengelse av det profesjonelle skjønnet forklarer Eidsvåg at skjønnsmessige dilemmaer og vurderinger har en etisk karakter. Han viser også til at disse utfordringene kan være knyttet til foreldrene, barna, rammeplanen eller personalet (Eidsvåg, 2021, s. 22). Ut ifra vår forståelse av det Eidsvåg skriver kan vi se en sammenheng mellom dette og begrepet kryssende krav og de motstridende interessene Thoresen skriver om (Thoresen, 2017, s. 115-116). I vår forskning har vi derfor også forsøkt å finne ut hvilken etisk retning informantene våre lener seg mot dersom de opplever etiske dilemmaer eller problemstillinger. Funnene i første del av analysen vår, viser hvilke etiske hensyn informantene tar i forbindelse med høytidsmarkeringene. Ingen av dem har svart at de ser på ett av hensynene som viktigere enn andre i generell forstand. Hensynene de trekker frem kan likevel gi oss en pekepinn på ulike etiske retninger informantene beveger seg innenfor.

Dersom foreldre ikke ønsket at deres barn skulle delta på høytidsmarkeringer prøvde informant 2 på best mulig måte å forklare foreldrene at det var viktig at barna deres fikk bli kjent med hverandres religioner. Hen forklarte dem at; *“Barna utvikler toleranse og møter*

andre med respekt og forstår at vi er ulike". Vi tenker at dette svaret om å utvikle barnas toleranse og respekt kan peke på ulike dyder som også rammeplanen fremhever som viktig i arbeidet med fagområdet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Som nevnt tidligere kan dydsetikk i barnehagen innebære å både påvirke og forme barnas karakter. Dette kan gjøres ved å gi barna erfaringer og opplevelser som forhåpentligvis kan skape relasjoner preget av respekt og sunne reaksjonsmønstre i møte med blant annet ulikhet (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.125). Vi kan derfor si at utsagnet til informant 2 viser til ønsket om å forme barnas karakter etter bestemte dyder (Annas, 2011; Asheim, 1997, referert i Eidsvåg, 2021, s. 86), som således peker i retning av dydsetikken (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.125).

Videre forklarte informant 2; *"I forhold til din jobb og ditt mandat så må du fremme andre religioner"*. Dette utsagnet tenker vi i større grad kan peke i retning av pliktetikken.

Pliktetikken går ut på å handle i samsvar med de regler og plikter som en forholder seg til ut ifra overordnede regler. For barnehageansatte vil dette blant annet være rammeplanen.

Informant 1 gav også et svar med pliktetisk retning; *"Rammeplanen må jeg forholde meg til [...] Vi er pliktet til å markere de"*. Informant 1 henviste til de overordnede reglene hen er pålagt å forholde seg til. Vi kan derfor ut ifra det informant 2 og informant 1 sa om å forholde seg til rammeplanen og mandatet de har, antyde at disse svarene peker i retning av pliktetikken (Olsholt & Schjelderup, 2018, s.128).

Informant 3 sa at de som ikke fikk bli med i kirka måtte få et annet godt tilbud. Dette svaret tenker vi kan tolkes på ulike måter og passer innen pliktetikken, dydsetikken og omsorgsetikken. Informant 3 sitt svar kan gå inn forbi pliktetikken fordi svaret først og fremst viser at informanten følger plikten om å markere religiøse høytider (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Videre viser svaret at informant 3 tar hensyn til de barna som ikke får bli med på kirkebesøk og at disse barna også må få erfaringer og kunnskaper om mangfold. Informantens bevissthet rundt dette kan være knyttet til at barnehagelærere er pliktet til å fremme mangfold og inkludering (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8-9). I tillegg ser vi at dyds etiske tenkning kan ligge bak dette svaret. Med dette mener vi at informant 3 kan ha tenkt på dydene barna tilegner seg gjennom ulike møter med mangfold og at det er viktig at de barna som ikke deltar på kirkebesøk også får mulighet til å utvikle disse. Vi tenker at ulike dyder som kunne blitt fremmet i arbeidet med mangfold blant annet er respekt og toleranse. Til slutt tenker vi at det kan ligge omsorgsetikk bak informant 3 sitt svar. Ved å synliggjøre mangfold på ulike måter

og sørge for at alle barna blir inkludert (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8-9) kan det hende at alle barna får oppleve å bli sett, forstått og respektert (Eidsvåg, 2021, s.41).

Ut ifra funnene i analysen ser vi at det ikke er én bestemt etisk retning informantene lener seg mot dersom de opplever etiske problemstillinger. Dette kan samsvare med det Eidsvåg skriver om barnehagen som en kompleks institusjon og at det derfor også vil være relevant å knytte sammen flere etiske retninger (Eidsvåg, 2021, s. 28). Vi ser en likhet mellom de tre etiske retningene vi har presentert og at rammeplanen representerer alle tre. Rammeplanen legger klare føringer og plikter for hva barnehagelærerne skal forholde seg til. Videre ser vi at det ligger dyder i disse føringene som at barna skal utvikle toleranse, empati og respekt (Kunnskapsdepartementet, s. 8 og s. 55). Rammeplanen skildrer også hvordan barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg ved at barna opplever å bli forstått, sett og respektert (Eidsvåg, 2021, s. 41). Dermed ser vi at de tre ulike retningene har likhetstrekk og at alle kan være til stede under én og samme overveielse ved etiske problemstillinger. Vi kan derfor ikke si at det kun er én etisk retning barnehagelærere vektlegger dersom de opplever å stå overfor etiske problemstillinger.

6.0 Avslutning

Gjennom forskningen vår har vi forsøkt å finne et svar på problemstillingen; “Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?”. For å få svar på dette valgte vi å benytte oss av kvalitative intervjuer med tre barnehagelærere. Videre drøftet vi funnene fra intervjuene opp mot de tre forhåndsvalgte forskningsspørsmålene og forsøkte å komme frem til momenter som kunne besvare problemstillingen.

Vi kom frem til at kunnskap hos ansatte, foreldresamarbeid, inkludering og synliggjøring av mangfold samt toleranse og respekt var etiske hensyn informantene så på som viktige i arbeidet med høytidsmarkeringene. Vi ønsker igjen å vise til begrepsavklaringen hvor *etiske hensyn* i vår oppgave omhandler hvilke verdier og føringer barnehagelærere legger vekt på i arbeidet med høytidsmarkeringene. Ut ifra dette ser vi heller ikke én spesiell etisk retning informantene lener seg mer mot, men at hensynene de tar og vektleggingen av dem kan vise at informantene våre bruker alle de tre etiske retningene i overveielserne sine - fordi rammeplanen representerer alle tre. I møte med etiske problemstillinger kom det også frem at bruk av profesjonelt skjønn var viktig for å veie ulike hensyn opp mot hverandre.

I drøftingen har vi kun kommet frem til to tydelige funn knyttet til problemstillingen. Vår definisjon av *etiske problemstillinger* er som nevnt tidligere de situasjonene hvor etiske hensyn kan stå opp mot hverandre som Thoresen (2017) også beskrev som kryssende krav eller motstridende interesser (s.115-116). Den ene etiske problemstillingen var knyttet til mangel på kunnskap hos ansatte satt opp imot rammeplanens krav til å markere religiøse høytider. Vi kom frem til at det i slike problemstillinger er viktig at barnehagelæreren er bevisst på etiske hensyn hen tar for å ikke skape uheldige situasjoner for barn, ansatte og foreldre (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56).

Den andre etiske problemstillingen var situasjonen hvor foreldrenes medvirkning stod opp imot plikten til å markere religiøse høytider. I disse situasjonene kom vi frem til at informantene benyttet seg av skjønn, men at det var viktig for dem at alle barna skulle få bli kjent med mangfold, uavhengig av om de fikk delta på de religiøse markeringene eller ei.

Likevel er det relevant å påpeke at tre informanter av hele landets barnehageansatte ikke kan representere alle de ulike etiske problemstillingene man kan stå overfor i arbeidet med

høytidsmarkeringene. Det kan derfor være at vi hadde fått flere eksempler og ulike svar dersom vi hadde intervjuet flere. Dette er knyttet til forskningens pålitelighet som vi skrev om i metodedelen. Vi kan derfor ikke se på funnene våre som en representasjon for hele virkeligheten, men kun for en liten del av den (Dalland, 2021, s. 24).

Det viktigste som kommer frem gjennom forskningen vår tenker vi gjelder for *alle* barnehager og deres ansatte. Vi kan dele dette opp i to hovedpunkter: For det første er det viktig å være bevisst på *at* det finnes etiske problemstillinger i arbeidet med høytidsmarkeringene. For det andre er det viktig å være bevisst på *hvordan* man møter disse for å kunne skape gode situasjoner for alle involverte; barn, foreldre og personalet.

Vi har i vår forskning påvist kunnskapsmangel om verdensreligionene hos noen av informantene som kan vise at det er behov for enda mer religionsundervisning i utdanningen. Likevel ser vi også at den av informantene som var utdannet i nyere tid, opplevde religionsundervisningen på utdanningen som kunnskapsdekkende. Vi tenker derfor at videre forskning på dette området kan finne ut om dette «kunnskapshullet» gjelder for barnehagelærere generelt. Avslutningsvis ønsker vi å legge til at våre funn av etiske problemstillinger knyttet til høytidsmarkeringene tyder på at temaet er komplekst - noe som gir grunnlag for at det burde forskes mer på og forhåpentligvis gjøre det lettere for barnehagelærere å navigere seg frem i de etiske problemstillingene de kan stå overfor i sin hverdag.

7. 0 Litteraturliste

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag.

Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving* (7.utg.). Gyldendal.

Eidsvåg, G.M. (2021). *Etikk i barnehagen: Syv samtaler om nærhet, omsorg og lykke*. Universitetsforlaget.

Giæver, K. (2017). Om å ta barnas religiøsitet på alvor- religion og profesjonsutøvelse i barnehagen. I O. Hovdelien (Red.), S.L, Einarsen, K. Giæver, K-M.W., Hidle, *Minoritetsreligioner i barnehagen* (S. 45-64). Fagbokforlaget.

Glaser, V. (2018). *Foreldresamarbeid: Barnehagen i et mangfoldig samfunn* (2.utg.). Universitetsforlaget.

Hidle, K-M.W. (2017). Barnehagens arbeid med religion - en arena for integrering og demokrati. I O. Hovdelien (Red.), S.L, Einarsen, K. Giæver, K-M. W., Hidle, *Minoritetsreligioner i barnehagen* (S. 67-86). Fagbokforlaget.

Irgens, E. J. (2021). *Profesjon og organisasjon: En bok for profesjonsutøvere og de som skal lede dem*. (2. utg.). Fagbokforlaget.

Larsen, A.K. & Slåtten, M.V. (2019). *En bok om oppvekst: samfunnsfag for barnehagelærere* (5.utg.). Fagbokforlaget.

Morken, I. (2016). Inkludering. I O. A. Kvamme, T. Kvernbekk & T. Strand (Red.), *Pedagogiske fenomener: En innføring* (s. 165 – 175). Cappelen Damm Akademisk.

Olsholt, Ø. & Schjelderup, A.B. (2018). *Filosofi og etikk i barnehagen* (2.utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.

<https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>

Krogstad, K., & Hidle, K.-M. W. (2015). Høytidsmarkering i religiøst mangfoldige barnehager. *Nordisk barnehageforskning*, 9. <https://doi.org/10.7577/nbf.1007>

Toft, A. & K. Rosland (2014). Barnehager og høytidsmarkering. *Prismet* 65 (4), 211-224 <https://doi.org/10.5617/pri.5595>

Thoresen, I. T. (2016). Verdier og kryssende krav i barnehagen. *Prismet* (2), 107-117. <https://doi.org/10.5617/pri.4504>

8.0 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1, Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Problemstilling:

Hvilke etiske problemstillinger står barnehagelærere overfor når de planlegger høytidsmarkeringer og religiøse merkedager i barnehagen?

Spørsmål 1 (med underspørsmål):

- Hvor gammel er du, og hvor lenge har du jobbet i yrket som barnehagelærer/ped.leder?
- Hva slags utdanningsbakgrunn har du?

Spørsmål 2 (med underspørsmål):

Ifølge rammeplanen skal markeringer av religiøse høytider og/eller merkedager finne sted i barnehagen. Dette gjelder for både for kristne høytider/merkedager, men også for andre religioner som er representert i barnegruppen.

- Hva vil *du* si er det viktigste med å markere disse religiøse høytidene og/eller merkedagene i barnehagen?
- Hva tror du de kan bidra til, og hva har de å si for barna som har en tilknytning til de ulike religionene/livssynene?

Spørsmål 3:

- Hvor mange ulike religioner/livssyn tror du at du har hatt representert blant barna i de gruppene du har hatt ansvar for/vært i, på denne tiden du har jobbet?

Spørsmål 4 (med underspørsmål):

- Er det noen av disse religionene eller livssynene du synes det har vært mer utfordrende enn andre å representere, med tanke på merkedager og høytider? (*Ikke for å henge ut enkelte religioner, men med tanke på planlegging og tilrettelegging*)
- Hvorfor tror du du opplevde det sånn /evt. hvorfor ikke?

Spørsmål 5:

Tidligere forskning viser at det i liten grad blir markert andre enn kristne høytider i barnehagen (Krogstad (2014), gjengitt i Krogstad & Hidle, 2015, s. 4)

Link: <https://nordiskbarnehageforskning.no/index.php/nbf/article/view/109/110>

- Hvor ofte vil du si at dere har markeringer av høytider og merkedager på avdelingen - Og hvor mange av disse er ikke-kristne?

Spørsmål 6:

- Hvem er det som pleier å planlegge og gjennomføre disse markeringene? (Ped. leder, bhg. lærer, bu. arbeider, assistent)

Spørsmål 7 (med underspørsmål):

- Når det er du selv som planlegger disse markeringene, hvordan pleier du å gjøre det da? Kom gjerne med eksempler på ulike markeringer du har hatt ansvar for, og hvordan du har gjennomført dem (eks. samling, aktivitet og mat)

Spørsmål 8 (med flere underspørsmål/alternativer):

- Hender det at du står overfor etiske problemstillinger i forbindelse med planleggingen av høytidsmarkeringer? Med etiske problemstillinger tenker vi på når ulike etiske hensyn står i motsetning til hverandre, for eksempel
  - *inkludering VS foreldres ønsker om at barnet ikke skal delta*
  - *Foreldres ønske om at deres religion ikke skal trekkes frem og markeres VS rammeplanens føringer om at barnehagen skal gjøre det*

Hvis du svarte ja

- hvilke etiske problemstillinger er det du har støtt på? Er det noen blant de vi har i eksemplene ovenfor, eller kan du komme på andre problemstillinger du har vært borti?

- Hvordan pleier du å løse disse problemstillingene da? (For eks. spørre kollegaer/styrer om råd, stole på magefølelsen.)

- Er det et hensyn du tenker er “viktigere” enn andre hvis ulike hensyn står mot hverandre, og som du velger å prioritere? (For eks. Inkludering, Rammeplanens føringer, respekt, identitet/barnets følelse osv.)

Hvis du svarte nei:

- Dersom du ikke har opplevd å stå overfor denne type etiske dilemmaer før, har du likevel reflektert over at du kan komme til å stå overfor dem i yrket ditt? Og eventuelt tenkt på hvordan du da vil løse dem?

Spørsmål 9:

- Har det hendt at du har fått høre fra andre (for eks. foreldre, kollegaer, barn) at de ikke er enige i måten du har gjennomført en høytidsmarkering /merkedag på i ettertid av et opplegg?
  - Dersom det har hendt, kan du fortelle hva den eller de som kommenterte, ikke var enige i?
  - Og har denne hendelsen/disse hendelsene ført til at du har valgt å gjøre endringer til andre markeringer?

Spørsmål 10:

- Synes du det er mer utfordrende og/eller tidkrevende å planlegge religiøse høytidsmarkeringer enn andre samlinger eller opplegg på avdelingen?
  - Dersom du synes det, er det på grunn av de etiske problemstillingene, eller er det noe annet du synes er vanskelig (for eks. lite kunnskap om enkelte religioner) ?

Spørsmål 11:

- Føler du at du har blitt mer bevisst på etiske problemstillinger nå som du har reflektert høyt og svart på spørsmålene i dette intervjuet, enn du var før vi intervjuet deg?

Spørsmål 12:

- Nå er vi ferdige med alle spørsmålene vi hadde. Men vi lurer på om du selv har noen spørsmål, noe du vil legge til eller kommentere mer på?

Til slutt:

- TUSEN TAKK for at du stilte opp på intervjuet vårt. Det setter vi stor pris på.

8.2 Vedlegg 2, Samtykkeerklæring

Vil du bli intervjuet vedrørende en bachelor-oppgave om høytidsmarkeringer i barnehagen?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvilke etiske problemstillinger barnehagelærere står overfor -og hvilke etiske hensyn de legger vekt på, når de planlegger og gjennomfører høytidsmarkeringer i barnehagen.

I dette skrevet gis du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi ønsker å forske på hvilke etiske problemstillinger barnehagelærere står overfor- og om det er noen etiske hensyn de legger spesielt vekt på, når de planlegger og gjennomfører høytidsmarkeringer i barnehagen.

Intervjuet vil bestå av spørsmål om i hvor stor grad du som barnehagelærer/ped.leder er bevisst på de etiske problemstillingene som finnes - og hvilke etiske hensyn du legger vekt på når du planlegger religiøse høytidsmarkeringer i barnehagen.

Intervjuet vil i utgangspunktet vare i maks en klokke time. Informasjonen som innhentes under intervjuet vil analyseres og skape grunnlaget for videre arbeid mot en bacheloroppgave. Prosjektdeltaker vil motta en intervjuguide med forskningsspørsmålene ved oppstart av intervjuet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta pga. din stilling som barnehagelærer

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi skal bruke semistrukturert kvalitative intervjuer som metode for bacheloroppgaven vår. Dette vil si at du blir stilt åpne spørsmål, hvor du fritt kan fortelle dine tanker på spørsmålene vi stiller. Alle informanter som blir intervjuet vil få de samme spørsmålene, ettersom vi går ut

ifra en fastsatt intervjuguide. Denne vil ikke bli sendt til dere informanter på forhånd, men den blir utdelt ved starten av intervjuet. Dette er for å få mest mulig pålitelige svar.

Bachelor-studentene vil komme til informantens barnehage for å foreta intervjuet, og intervjuet vil foregå i et lukket rom uten andre medarbeidere til stede. Vi er to studenter som kommer til å være til stede under hele intervjuet, hvor den ene intervjuer og tar stikkordsnotater på papir, mens den andre vil ta grundigere notater på pc.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være prosjektansvarlig som har tilgang til dine privatopplysninger. Informasjonen du gir i intervjuet vil bli anonymisert og delt med veileder, prosjektgruppe og i selve bacheloroppgaven.
- Navn og kontaktopplysningene dine vil bli lagret på en av studentene sin datamaskin/hos en av studentene ved papirform, og vil bli slettet/kastet etter oppgaven er levert inn.

Intervjudeltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes **04.01.2023**. Ved prosjektslutt vil personopplysninger slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- Å få rettet personopplysninger om deg,

- Få slettet personopplysninger om deg,
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved student (navn)
- email: [\(navn\)@gmail.com](mailto:(navn)@gmail.com)

Med vennlig hilsen

Student og student

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og forstått informasjon om det kvalitative intervjuet knyttet til bacheloroppgaven, og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

Å delta i intervju og at svarene blir brukt i vår bacheloroppgave

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca.

04.01.2023

Prosjektdeltakers navn med blokkbokstaver:

.....

.....

.....

.....

(Signert av prosjektdeltaker, dato)